EXPOZIȚIE „A. D. XENOPOL" LA BACĂU

AI. ZUB

După expoziția consacrată lui V. Pârvan, în 1967, secția de istorie a Muzeului din Bacău a organizat recent o manifestare similară în amintirea altui mare istoric și gînditor român, A. D. Xenopol, de la a cărui trecere din viață s-a împlinit o jumătate de secol. Asemenea inițiative, legate și de alte domenii, au intrat de mult în tradiția muzeului băcăoan și constituie, fără îndoială, gesturi meritorii și exemplare. Cu o evidentă finalitate educativă, ele se înscriu totodată într-o preocupare mai largă, vizînd valorificarea metodică a trecutului științific și cultural al regiunii. Fiindcă, precum V. Pârvan aparține acesteia prin naștere și activitatea sa de profesor la gimnaziul din Bacău, biografia lui A. D. Xenopol e legată și ea, printr-un episod pasager, de străvechea urbe de la confluența Bistriței cu Siretul.

Urmărind totodată tematic și cronologic desfășurarea acestei existențe de multiplă și fecundă creativitate, organizatorii expoziției au pus în lumină momentele ei cele mai semnificative, întemeiați pe studiile existente, pe unele materiale de arhivă și pe o bogată iconografie. „*Sînt născut în 23 martie 1847 în Iași, mahalaua Păcurari*", nota Xenopol în *Istoria ideilor mele* (1913), iar fotocopia actului de naștere vine să-i întărească afirmația. Copilăria i-a fost vegheată de afecțiunea mamei, „*o femee econoamă, cu puțină cultură, însă cu o inteligență vie și pătrunzătoare*", al cărei portret, respirînd o nobilă demnitate, a fost expus aici pentru întîia oară. Primele învățături le-a primit în casa tatălui său „*un om foarte cunoscător în sfera limbilor și a literaturilor*", care l-a putut îndruma către o lectură metodică și cuprinzătoare. Un fragment autobiografic, reprodus în cadrul expoziției, consemnează așezarea temporară cu rosturi didactice — a familiei Xenopol pe moșia Filipeni, stăpînită de Iordache Ruset, lîngă Bacău, apoi — în anii Războiului Crimeii — chiar în cuprinsul orașului, unde copilul leagă prietenie cu Ioan Prodan, viitorul jurist.

De asemenea, alte mărturii atestă rîvna excepțională a celui mai mare dintre copiii lui Dimitrie Xenopol.

Sînt amintiți apoi colegii mai de seamă din vremea școlarității : V. A. Urechia, Emil Costinescu, Calistrat Hogaș, Al. Radovici, Scarlat Scheletti.

Se consemnează totodată, pasiunea timpurie a lui Xenopol pentru studiul istoriei. Întîia manifestare publică în această direcție, "debutul" său istoriografic, se situează în 1866, cînd încă elev-susține în cadrul „societății studioase" pe care o prezida la Academia Mihăileană, o dizertație asupra *Impor-*

ASPECT DIN EXPOZIȚIE

https://biblioteca-digitala.ro

tanței și utilității istoriei. Se puteau recunoaște de pe acum însușirile teoreticianului, aflat încă sub impresia lecturilor din Volney și Guizot, preocupat să extindă aria istoriei de la simpla factologie dinastică la studiul dinamicii sociale, a *„stării societății sub cutare sau cutare regim"*. În această direcție va fi îndrumată gîndirea lui Xenopol și în vremea studiilor de la Berlin, unde audiază între alții pe Ranke, Mommsen, Curtius și cunoaște lucrările lui Gervinus. Cîteva fotografii inedite din această perioadă înfățișează un tînăr serios, reflexiv și dinamic, așa cum se recomandă și din scrisorile către Iacob Negruzzi,în care se conturează opoziția lui, categorică, față de scepticismul maiorescian relativ la destinul culturii noastre naționale. Un fragment epistolar relevă hotărîrea tînărului Xenopol de a combate falsele opinii care circulau în legătură cu poporul român, *„calomniile care curg din toate părțile asupra noastră"*. Aceasta l-a determinat să asocieze la studiul filozofiei, pentru care societatea Junimea îi conferise o bursă, pe acela al istoriei și al dreptului, încredințat că numai sprijinindu-se deopotrivă pe aceste discipline complementare, subsumate unui larg orizont teoretic, va putea ajunge la rezultate durabile.

Opera realizată după întoarcerea în țară (1871), pe terenul istoriei, filozofiei, economiei politice, jurisprudenței, literaturii etc. este cunoscută. Expoziția de la Bacău o înfățișează cronologic și cuprinzător, cu intenția de a ilustra multilateralitatea și fecunditatea gîndirii xenopoliene. Cărți, broșuri, publicații periodice etc. sînt prezentate măcar în fotocopii, pentru a întregi tabloul unei activități deosebit de fertile pe terenul scrisului, desfășurată timp de o jumătate de secol. *Războaiele dintre ruși și turci* (2 vol., 1880), *Teoria lui Rösler* (1884), *Istoria românilor din Dacia Traiană* (6 vol., 1888—1893), cu o ediție prescurtată în limba franceză (2 vol., Paris, 1896), *Les Principes fondamentaux de l'histoire* (Paris, 1899), revăzută și amplificată în 1908 sub titlul *Théorie de l'histoire, Domnia lui Cuza-Vodă* (2 vol., 1903) *Istoria partidelor politice în România* (1910—1911), *Nicolae Kreţulescu* (1915) constituie doar lucrările fundamentale care i-au creat istoricului român o meritată faimă atît în țară, cît și dincolo de fruntarii. Recomandînd Academiei Franceze *Histoire des Roumains* (1896), A. Ramband o prezenta ca pe o operă *„serioasă și sinceră"*, prin intermediul căreia specialiștii străini vor putea cunoaște problemele istoriei românești. Ea a avut menirea, cum afirma scriitorul francez Maillard, să deschidă *„porțile României"* specialiștilor din afară, contribuind la o mai bună cunoaștere reciprocă. În această direcție. A.D. Xenopol a adus țării importante servicii pe calea studiilor publicate în revistele străine („Revue historique" „Revue de synthèse historique", „Deutsche Literatur-zeitung", „Rivista italiana di sociologia" etc.), a participării la congrese internaționale, a prelegerilor și conferințelor ținute în Franța, Belgia, Italia etc. Îndeosebi contribuția filozofică i-a adus cea mai largă recunoaștere și consacrarea la Academia Franceză.

Expoziția consemnează și ecoul favorabil al operei lui Xenopol în epocă și în posteritate. G. Panu nota în „Amintirile" sale, cu deplină îndreptățire, că *„Xenopol este istoricul cunoscut în străinătate și ale cărui lucrări sînt apreciate în toate centrele culturale din Europa"*. Era cunoscut în lumea savantă deopotrivă ca istoric și filozof. *„Unul din cei mai mari cugetători ai omenirii"* — astfel îl caracteriza profesorul brazilian Rodrigue de Nozera, trimițîndu-i istoricului ieșean propria sa operă de filozofie a istoriei. Iar mai aproape de noi, Francesco Elias de Tejada îl apreciază ca pe *„un scriitor de dimensiuni universale, care trece de frontierele patriei sale"* (1949). Era firesc, prin urmare, ca opera lui să suscite comentarii, antrenînd polemici și exegeze critice, vădindu-se activă pînă în vremea noastră. Lucrarea lui asupra structurii logice a istoriei, *Théorie de l'histoire*, observă unul dintre comentatorii săi cei mai autorizați, *„constituie cea mai temeinică cercetare filozofică a fundamentelor istoriei pe care a dat-o vreodată un istoric"* (N. Bagdasar). Interesul pentru opera lui Xenopol este departe de a se fi stins, devenind ea însăși — așa cum prevăzuse Em. Boutroux — un fapt istoric, cu urmări dintre cele mai fertile pentru dezvoltarea gîndirii contemporane. Este motivul pentru care personalitatea istoricului și gînditorului român a fost celebrată în toată lumea, sub auspiciile UNESCO-ului, iar în țară a dat loc la numeroase manifestări comemorative. Presa românească a publicat articole, evocînd această personalitate eminentă și exemplară sub atîtea raporturi. La Iași, Institutul de istorie și arheologie, care-i poartă numele, i-a consacrat o sesiune științifică specială, cu prilejul căreia au fost prezentate circa 30 de comunicări, organizîndu-se și o mică expoziție de cărți și fotografii, ca un pandant firesc la expoziția de documente deschisă în aceiași vreme la Arhivele Statului. Pe casa din Piața Spiridoniei, în care istoricul a locuit multă vreme a fost dezvelită, în cadru festiv, o placă comemorativă. Prima manifestare, în ordine cronologică, și desigur una dintre cele mai importante, este însă expoziția de la Bacău, precedată de un simpozion în care au fost evocate direcțiile fundamentale ale activității lui A. D. Xenopol. Consemnîndu-i aici, în cîteva rînduri, prinicipalele aspecte, cu toată lauda ce se cuvine rîvnei inițiatorilor, n-am putea încheia mai bine decît amintind aprecierea făcută de D. Gusti în 1921, la un an după stingerea marelui istoric : *„Xenopol a fost un luptător, încrucișînd spada argumentelor cu cele mai de seamă spirite ale timpului întru apărarea ideilor noi pe care le-a lansat; el a fost însă și un biruitor, căci aceste idei și-au făcut drum, au răzbătut, s-au impus, sfîrșind prin a fi apreciate și respectate, chiar cînd sînt combătute"*.Este impresia ce se degajă din întreaga expoziție, ca și din acea organizată în același timp la Muzeul din Roman. Amîndouă prezintă viața și activitatea unui istoric-cetățean, a unui gînditor cu mari resurse, activ pînă la istovirea ultimă a puterilor, preocupat în permanență de ridicarea poporului român în stima umanității. Întreaga lui existență e un îndemn la muncă și autenticitate : *„Să fim ceva prin lucrarea noastră"*.

https://biblioteca-digitala.ro